

УДК 347.9(477+410+73)

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v058.2025.10>

Петровський Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу
Національної академії внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-8607-282X

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СПРОЩЕНИХ СУДОВИХ ПРОЦЕДУР У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США

Постановка проблеми. Реформування цивільного процесуального законодавства України спрямоване на підвищення ефективності та доступності судового захисту. Сучасний етап розвитку цивільного судочинства в Україні характеризується прагненням до забезпечення не лише своєчасного, але й якісного вирішення спорів, що виникають у різних сферах суспільних відносин. У цьому контексті особливе значення набуває впровадження спрощених судових процедур, які дозволяють зменшити навантаження на судову систему, скоротити строки розгляду справ і знизити матеріальні та часові витрати сторін.

Спростені процедури мають на меті забезпечити оперативне та ефективне вирішення цивільних спорів, що не потребують комплексного доказового обґрунтування або глибокого аналізу фактичних обставин справи. Вони передбачають спрощені правила подання позовів, зменшену формалізацію процесуальних дій та скорочені строки розгляду, що дозволяє досягати балансу між оперативністю правосуддя та дотриманням процесуальних гарантій.

Аналогічні механізми функціонують у багатьох країнах світу, зокрема у Великій Британії та США, де спрощене розглядання справ застосовується у рамках Small Claims Track [1] та Small Claims Courts [2]. Практика цих держав показує, що спрощені судові процедури ефективно розвантажують суди, сприяють доступності правосуддя для широкого кола громадян, стимулюють сторони до досудового врегулювання спорів і зменшують судові витрати.

Водночас українська модель спрощеного провадження перебуває на стадії активного розвитку і вдосконалення. Сьогодні перед українським законодавством стоїть завдання не лише адаптувати існуючі процесуальні механізми до сучасних потреб суспільства, а й врахувати позитивний

міжнародний досвід для підвищення ефективності
судового захисту та оптимізації роботи судової сис-
теми загалом.

Таким чином, дослідження порівняльно-правових аспектів спрощених судових процедур у цивільному процесі України, Великої Британії та США є актуальним і необхідним для вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства та підвищення ефективності правосуддя.

Відтак, запровадження спрощених судових процедур в Україні є важливим етапом процесуальної реформи. Дослідження міжнародного досвіду дозволяє виявити як спільні риси, так і відмінності, що допомагає виробити рекомендації щодо гармонізації національного законодавства з кращими світовими практиками, підвищення ефективності судового захисту та довіри громадян до судової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема спрощених судових процедур у цивільному процесі є актуальною темою сучасного цивільного права. Вітчизняна наукова думка акцентує увагу на необхідності підвищення ефективності судового захисту прав і свобод громадян, доступності правосуддя та оптимізації роботи судових органів.

В Україні інститут спрощеного позовного провадження та наказного провадження був запроваджений 2017 року внаслідок змін, внесених до Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України [3]. Це означало перехід до спрощеної процедури розгляду справ незначної складності або тих, які мають пріоритетом швидкий розгляд. Вітчизняні науковці, зокрема О. Ткачук [4, с. 44–48], досліджує теоретико-правові засади цих процедур, їхні функції в системі цивільного процесу, принципи пропорційності та процесуальної економії, а також проблеми практичного застосування у справах малозначного характеру.

У правопорядках Великої Британії та США спрощені цивільні провадження реалізуються через Small Claims Track та Small Claims Courts. Науковці (наприклад, Д. О. Московчук [5, с. 55–60], А. В. Кикоть [6, с. 99–103]) досліджують ці механізми, звертаючи увагу на їхню гнучкість, активну участь сторін, спрощений порядок подання доказів, обмеження позовних сум і скорочені строки розгляду. Порівняльний аналіз дозволяє виявити спільні риси та відмінності у підходах до організації цивільного процесу в різних правових системах.

Практичне значення досліджень полягає у можливості адаптувати ефективні міжнародні моделі спрощеного провадження до українського цивільного процесу, зокрема шляхом розширення категорій справ, що можуть розглядатися у спрощеному порядку, впровадження сучасних цифрових технологій та розвитку електронного судочинства.

Отже, порівняльно-правове дослідження спрощених цивільних процедур сприяє вдосконаленню українського цивільного процесуального законодавства, підвищенню ефективності правосуддя та доступності судового захисту для громадян.

Попри значний інтерес вітчизняних науковців до вивчення зарубіжного досвіду застосування інституту спрощених судових процедур, порівняльно-правовий аналіз інституту спрощених судових процедур у цивільному процесі України, Великої Британії та США, залишається сьогодні маловивченим.

З огляду на це **метою** статті є дослідження порівняльно-правових аспектів спрощених судових процедур у цивільному процесі України, Великої Британії та США та вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства й підвищення ефективності правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Спрощені судові процедури є особливою формою цивільного процесу, що забезпечує швидке та менш формалізоване розглядання справ певної категорії, у яких відсутні складні фактичні або правові обставини. Основна мета таких процедур полягає у підвищенні доступності правосуддя, скороченні строків розгляду справ і зниженні матеріальних та часових витрат учасників процесу. У теорії цивільного процесу такі процедури розглядаються як прояв принципу пропорційності процесуальних засобів і цілей судового розгляду. Вони покликані забезпечити баланс між правом особи на справедливий суд і потребою у швидкому вирішенні конфлікту.

У науковій літературі спрощені судові процедури визначаються як особлива форма цивільного

процесу, що забезпечує розгляд справ із мінімальними формальностями, спрощеними правилами доказування та скороченими строками.

В Україні нормативне закріплення інституту спрощеного провадження здійснено у ст. ст. 274–279 глави 10 розділу III ЦПК України [3]. Законодавець виокремив категорії справ, які можуть розглядатися у спрощеному порядку, зокрема малозначні, безспірні або ті, що не потребують судового засідання з викликом сторін.

Під спрощеними судовими процедурами розуміють встановлений законом порядок розгляду окремих категорій цивільних справ, який передбачає скорочені строки, обмежену кількість процесуальних дій та можливість розгляду справи без виклику сторін (*in absentia*).

Головними завданнями спрощеного провадження є: – забезпечення оперативного доступу до судового захисту для громадян і юридичних осіб; – розвантаження судів від малозначних спорів, що дозволяє сконцентрувати ресурси на складних і суспільно важливих справах; – підвищення ефективності судового процесу шляхом скорочення формальних процедур і оптимізації організаційних механізмів розгляду справ; – сприяння розвитку електронного судочинства та застосуванню сучасних технологій для підвищення доступності правосуддя.

Відповідно до ст. ст. 19, 274–279 ЦПК України [3], спрощене позовне провадження застосовується у справах: – незначної складності або незначної ціни позову; – що розглядаються у наказному провадженні (якщо заяву відхилено); – інших категоріях, визначених законом.

Основними рисами спрощеного позовного провадження є: – можливість розгляду справи без виклику сторін; – письмова форма провадження; – скорочені строки для подання процесуальних документів; – мінімізація судових витрат. Окрім того, суд може відмовити в переході до загального провадження, якщо вважає це недоцільним; судові рішення ухвалюються у спрощеній письмовій формі.

Таким чином, українська модель спрощеного провадження тягнє до континентальної традиції, у якій спрощення процесу досягається через процесуальну економію в межах кодифікованого процесуального законодавства, без істотного відступу від письмової форми судового провадження. Основна мета спрощених судових процедур – швидкий, економний та ефективний розгляд малозначних і безспірних справ без надмірного формалізму. Основою функціонування таких про-

цедур є принцип пропорційності, який вимагає співвідношення складності процесуальних дій зі значенням справи для сторін.

У Великій Британії та США спрощені процедури застосовуються у рамках Small Claims Track та Small Claims Courts. Основними принципами цих процедур є: – неформальність і гнучкість процесу; – активна роль сторін у підготовці та розгляді справ; – оперативність та мінімізація витрат; – використання електронних засобів для подання позовів і комунікації зі сторонами.

Так, у Великій Британії спрощений розгляд справ здійснюється за правилами Civil Procedure Rules, зокрема в Small Claims Track – частині цивільного процесу, що передбачає розгляд малозначних позовів (зазвичай до £10,000) [1]. Ця процедура характеризується: – простотою та доступністю, що передбачає мінімальну процесуальну формалізацію, просту форму подання позову; – скороченими строками розгляду, тобто більшість справ розглядаються протягом кількох тижнів після подання; – обмеженням витрат, зокрема сторони не сплачують повний розмір судових витрат, що зменшує фінансове навантаження; – активною роллю сторін, які самостійно подають докази та беруть участь у судовому процесі; – мінімізації судового контролю, що передбачає переважно консультативну судову роль, забезпечуючи тим самим дотримання базових процедур [7–8].

Відтак, Small Claims Court застосовується до справ вартістю до £10,000; розгляд здійснюється суддею одноосібно без присяжних; діють спрощені правила подання доказів, сторони, своєю чергою, активно беруть участь у підготовці доказів; участь адвокатів не вимагається; судові рішення ухвалюється швидко, іноді в межах одного засідання; апеляційний перегляд обмежений. Судові витрати при цьому мінімальні, а роль суду переважно консультативна, зосереджена на контролі дотримання базових процедур.

Таким чином, процедура орієнтована на самопредставництво сторін, з мінімальними процесуальними бар'єрами, тобто не передбачає суворих вимог до процесуальної форми, що сприяє реалізації принципу доступності правосуддя та зменшує навантаження на судову систему. Рішення таких судів є остаточними або мають обмежену можливість апеляційного оскарження.

У США аналогічний інститут реалізується через Small Claims Courts [2, с. 42–66; 9], що функціонують у більшості штатів, із власним процесуальним регулюванням, і характеризуються: – малими позовами – максимальна сума позову

обмежується на рівні штату (зазвичай \$5,000–\$10,000); – неформальністю процесу, тобто сторони часто представляють себе без адвокатів, спрощено подають докази (у деяких штатах онлайн); – прискореним розглядом, часто суддя або мировий суддя розглядає справу в межах одного засідання (строки розгляду коротші, ніж у загальному цивільному процесі); – сприянням врегулюванню спорів шляхом частого використання медіації або примирення сторін; – ухваленням рішення негайно або протягом короткого строку; – обмеженням апеляції (рішення у малих справах рідко оскаржуються, що дозволяє уникати додаткових витрат і затягування процесу) [10].

Отже, судові процедури у США побудовані на принципах практичності, економії та швидкості. Метою є не суворе дотримання процесуальної форми, а забезпечення справедливого вирішення спору. Small Claims Courts є проявом принципу доступності правосуддя, що забезпечує оперативне вирішення дрібних цивільних спорів без складного судового апарату. Таким чином, процедури у США більш гнучкі, ніж у континентальних країнах, і базуються на практичному підході до правосуддя.

Таким чином, обидві системи – британська та американська – демонструють високу ефективність у забезпеченні доступності правосуддя, швидкості розгляду справ і мінімізації витрат сторін. Основними спільними рисами є: спрощене подання позовів, скорочені строки розгляду, обмеження апеляційного оскарження та активна роль сторін у процесі. Своєю чергою, відмінності обумовлені правовими традиціями. Так, у Великій Британії процес більш формалізований і регламентований у межах Civil Procedure Rules, тоді як у США характерна більша гнучкість і автономія сторін, а суд виконує переважно функції контролю та посередництва.

Відтак, порівняльний аналіз показує, що хоча українська модель зберігає континентальні риси (вищий рівень формалізації, жорсткіші строки, обмеження апеляційного оскарження), вона може отримати значні переваги від адаптації окремих елементів англосаксонської практики, таких як спрощене подання позовів, скорочені строки розгляду та активне залучення сторін, може сприяти вдосконаленню українського цивільного процесу, підвищенню ефективності судового розгляду та розвитку електронного правосуддя.

Серед основних проблем можна виокремити такі, як: – надмірна формалізація та суворий регламент дій суду; – недостатнє використання електронних платформ і цифрових технологій; –

обмежена гнучкість щодо способів подання доказів та організації слухань; – вузький перелік категорій справ, що підлягають спрощеному провадженню; – малі стимули до досудового врегулювання спорів.

На основі міжнародного досвіду можна запропонувати наступні заходи: – розширити категорії справ, які можуть розглядатися спрощено, включаючи малозначні спори між юридичними особами та фізичними особами; – впровадити електронні судові платформи для подання позовів, обміну доказами та повідомлень між сторонами та судом; – зменшити формалізацію процесу, дозволивши сторонам гнучко обирати способи подання доказів та участі у слуханнях; – сприяти досудовому врегулюванню спорів через медіацію, переговори та інші механізми; – підвищити роль електронного суду у малозначних справах для скорочення строків розгляду та оптимізації ресурсів судової системи; – запровадити навчальні програми для суддів, що підвищують компетенцію у використанні спрощених процедур і цифрових інструментів.

Гармонізація українського цивільного процесу з міжнародними стандартами спрощеного провадження дозволить досягти більшої оперативності та ефективності судового захисту, підвищити доступність правосуддя для громадян, оптимізувати роботу судів та зміцнити довіру суспільства до судової системи. Запозичення кращих практик Великої Британії та США з урахуванням національних особливостей створить основу для подальшого розвитку української моделі цивільного судочинства.

Висновки. Таким чином, спрощене провадження є ефективним механізмом підвищення доступності правосуддя, скорочення строків розгляду справ і зменшення судових витрат. В Україні спрощене провадження перебуває на етапі активного розвитку, характеризується формалізованим порядком дій суду, чітко визначеними строками

та обмеженим колом справ. У Великій Британії та США спрощені процедури демонструють високу ефективність через гнучкість процедури, низьку формалізацію, активну участь сторін у підготовці справи та широке використання електронних платформ для подання позовів і обміну доказами. У цих країнах суд виконує функцію контролю та модерації процесу, а не формального управління кожним етапом розгляду. Порівняно з Великою Британією та США, українська система має спільні риси, як то: скорочені строки розгляду малозначних справ, обмеження розміру позовних вимог, спрощене подання доказів і менший обсяг процесуальних дій. Водночас, на відміну від англосаксонських моделей, в Україні процес залишається більш формалізованим, із суворішим регламентом дій суду та обмеженою гнучкістю для сторін.

Запозичення окремих елементів англосаксонської практики – скорочені строки розгляду, активне залучення сторін, використання електронних платформ та механізмів медіації – дозволить вдосконалити українську систему, розширити доступ до правосуддя, оптимізувати роботу судів і підвищити довіру громадян до судової системи. Своєю чергою, реалізація рекомендацій щодо удосконалення законодавства та процесуальних механізмів сприятиме гармонізації українського цивільного процесу з міжнародними стандартами та забезпеченню більш ефективного судового захисту прав і свобод громадян.

Подальший розвиток інституту спрощених процедур в Україні доцільно спрямувати на: – розширення кола справ, які підлягають спрощеному розгляду; – удосконалення електронного судочинства (e-court); – запровадження чітких меж апеляційного перегляду малозначних справ; – стимулювання досудового врегулювання спорів; – використання цифрових платформ для автоматизації процесуальних дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Civil Procedure Rules. Civil Rules & Practice Directions. Part 27 – The small claims track. URL : <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part27>
2. King J. Y. Small Claims Practice in the United States. *Journal St. John's Law Review. NCJRS Virtual Library*. Volume 52. Issue 1. NCJ Number 66071. 1977. P. 42–66. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/small-claims-practice-united-states>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Редакція від 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Ткачук О. Спрощене провадження – новела цивільного процесу: правова природа, ознаки, процедура. *Право України*. 2017. № 8. С. 44–48.
5. Московчук Д. О. Порівняльний аналіз законодавства України та країн англо-саксонської правової системи щодо подання доказів у цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4 (278). С. 55–60. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13838>
6. Кикоть А. В. Порівняльний аналіз процесу доказування у цивільному судочинстві України та США. *Захист прав людини у цивільному судочинстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 груд. 2021 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубевої ; уклад.: І. С. Апалькова, О. В. Сатановська. Одеса : Фенікс, 2021. С. 99–103. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18181>*

7. Gary Slapper, David Kelly The English Legal System. London : Taylor & Francis, 2009. 660 p.
8. Ronald Jack Walker The English Legal System. 3rd Edition. London : Butterworths, 1972. 577 p.
9. Richard Ward Walker & Walker's English Legal System. 11th Edition. Oxford : Oxford University Press, USA, 2011. 800 p.
10. Zuckerman A. Civil Procedure: Principles of Practice. Oxford : Oxford University Press, USA, 2021. URL: <https://www.sweetandmaxwell.co.uk/en-gb/products/zuckerman-on-civil-procedure-principles-of-practice-4th-edition-print-and-proview-ebook-bundle-42833061>

Петровський Андрій Володимирович

Порівняльно-правовий аналіз спрощених судових процедур у цивільному процесі України, Великої Британії та США

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз інституту спрощених судових процедур у цивільному процесі України, Великої Британії та США. Розкрито історичні передумови виникнення цього інституту та його значення для забезпечення доступності правосуддя, оперативного розгляду справ і зниження судових витрат, а також підвищення ефективності судового захисту громадян. Досліджено теоретико-правові засади спрощеного позовного провадження в Україні відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу, визначено його мету, завдання та місце в системі процесуальних форм, зокрема у контексті принципу пропорційності та процесуальної економії. Проаналізовано, як у правопорядках Великої Британії та США реалізуються спрощені процедури на прикладі правил Civil Procedure Rules (Part 27 – Small Claims Track) та Small Claims Courts, що ґрунтуються на принципах процесуальної економії, неформальності, гнучкості та активної ролі сторін. Виявлено спільні риси спрощених проваджень: спрощений порядок подання доказів, скорочені строки розгляду, обмеження розміру позовних вимог, використання електронних засобів комунікації та спрощені механізми виконання рішень. Підкреслено відмінності, зумовлені правовими традиціями: у Великій Британії та США – гнучкість, диспозитивність і неформальність процесу, в Україні – більша формалізованість і регламентація дій суду. Обґрунтовано необхідність удосконалення законодавства шляхом розширення категорій справ, що можуть розглядатися у спрощеному порядку, впровадження сучасних цифрових технологій у судочинство та підвищення ролі електронного суду. Зроблено висновок, що гармонізація українського цивільного процесу з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню ефективності правосуддя, доступності судового захисту та довіри громадян до судової системи.

Ключові слова: спрощене позовне провадження, цивільний процес, Велика Британія, США, доступність правосуддя, малозначні справи, судова процедура, порівняльно-правовий аналіз, порівняльне право, Small Claims Court.

Petrovskyi Andrii

Comparative legal analysis of simplified court procedures in civil proceedings in Ukraine, the United Kingdom, and the USA

The article provides a comparative legal analysis of the institute of simplified court procedures in civil proceedings in Ukraine, the United Kingdom, and the United States. It outlines the historical background of the emergence of this institute and its significance in ensuring access to justice, the prompt consideration of cases, reducing court costs, and enhancing the efficiency of citizens' judicial protection. The theoretical and legal foundations of simplified civil claim proceedings in Ukraine, as regulated by the Civil Procedure Code, are examined, highlighting their purpose, objectives, and role within the system of procedural forms, particularly in the context of the principle of proportionality and procedural economy. The article analyzes how simplified procedures function in the legal systems of the United Kingdom and the United States, using the Civil Procedure Rules (Part 27 – Small Claims Track) and Small Claims Courts as examples, which are based on principles of procedural economy, informality, flexibility, and active participation of the parties. Common features of simplified proceedings are identified: simplified evidence submission, shorter timeframes for case consideration, limitations on claim amounts, the use of electronic communication tools, and simplified enforcement mechanisms. Differences determined by legal traditions are emphasized: in the UK and the USA – flexibility, party autonomy, and informality of the process; in Ukraine – higher formalization and strict regulation of court actions. The necessity of improving legislation by expanding the categories of cases eligible for simplified proceedings, implementing modern digital technologies in court practice, and enhancing the role of electronic courts is substantiated. The conclusion is drawn that harmonizing Ukrainian civil procedure with international standards will contribute to increased judicial efficiency, accessibility of justice, and public trust in the court system.

Key words: simplified civil claim proceedings, civil procedure, United Kingdom, USA, access to justice, minor claims, court procedure, comparative legal analysis, comparative law, Small Claims Court.

Дата надходження статті: 11.10.2025

Дата прийняття статті: 28.10.2025

Опубліковано: 22.12.2025

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

